

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра історії України

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ: ПОЛІТИЧНИЙ ПОРТРЕТ НА
ТЛІ ЕПОХИ»**

Виконала: студентка 4 курсу
групи Ist1-B18
(денна форма навчання)
спеціальності 014 Середня освіта (Історія)

Рутковська Наталія Вікторівна

Керівник: **Олійник С. В.**,
кандидат історичних наук, доцент

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ.....	6
1.1. Історіографія проблеми.....	6
1.2. Джерельна база дослідження.....	9
РОЗДІЛ II. ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ МАЙБУТНЬОГО ГЕТЬМАНА І ПОЛІТИЧНОГО ДІЯЧА.....	12
2.1. Походження П. Скоропадського та ранні роки життя.....	12
2.2. Здобуття освіти та військова кар’єра в російській армії.....	16
РОЗДІЛ III. ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ – УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ДІЯЧ І ГЕТЬМАН.....	24
3.1. П. Скоропадський і Українська революція	24
3.2. На чолі української держави.....	29
РОЗДІЛ IV. ДІЯЛЬНІСТЬ В ЕМІГРАЦІЇ.....	42
4.1. Від’їзд та спроби відновлення величчя (1919-1939 рр.).....	42
4.2. У вирі Другої Світової війни (1939-1945).....	45
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми. Гетьманська держава початку ХХ-го століття стала своєрідним феноменом. Вона показала себе як абсолютно нове явище в українській історії загалом. Незважаючи на буремні події революції, Україна як фенікс із вогню постала в нову державу, яка почала свою розбудову з консервативно-ліберальним спрямуванням ідеологічних засад.

Достеменно відомо, що Україна за всю свою історію мала чимало гетьманів на чолі. Кожен із них прагнув для держави незалежності або ж принаймні автономії. Гетьмани ставили на меті протягом всього життя досягнути цієї непростой мети. Варто відзначити, що політична діяльність та погляди деяких українських керманічів оцінюються науковцями досить неоднозначно. Серед таких гетьманів - Павло Петрович Скоропадський, постать, що протягом десятиліть викликає дискусії серед істориків. Його поява на політичній арені готувалась тривалий час, а військова кар'єра лише сприяла підкріпленню авторитету майбутнього гетьмана. Політика останнього гетьмана мала державотворчий та етнонацієтворчий характер, який проявлявся в активному розвитку української культури та освіти самим гетьманом. Важливого значення для подальшого існування України мала законотворча діяльність Скоропадського. За сім місяців свого гетьманування Павло Петрович зумів сформувати абсолютно новий владний кабінет, а також видати велику кількість грамот та законів.

Дослідженням історії гетьманування Скоропадського займались різні історики, проте не існує єдиної оцінки його діяльності як гетьмана Української держави. Постать останнього гетьмана висвітлена у багатьох працях, деякі з них представляють собою фундаментальні дослідження, проте не можна сказати, що дана тема на сьогодні є цілком вичерпаною. В гетьмануванні Скоропадського досі залишається безліч моментів, які потребують більш глибокого та тривалого аналізу.

Об'єктом дослідження є український політичний та державний діяч Павло Петрович Скоропадський.

Предметом дослідження виступає життя та діяльність гетьмана Української держави Павла Скоропадського.

Хронологічні межі роботи охоплюють період життя та діяльності П. Скоропадського (1873-1945 роки). Нижня межа зумовлена датою його народження, а верхня – смертю.

Метою дослідження є спроба об'єктивного аналізу політичного портрету останнього українського гетьмана Павла Петровича Скоропадського.

Для реалізації поставленої мети визначено наступні **завдання дослідити**:

- стан наукової розробки наукової проблеми та основний джерельний матеріал;
- вплив походження на формування світогляду майбутнього гетьмана в молоді літа;
- освітній компонент та військову кар'єру як складову вироблення світогляду майбутнього державного діяча;
- ставлення П. Скоропадського до революційних подій;
- діяльність П. Скоропадського на чолі Української держави;
- державницьку діяльність колишнього гетьмана в умовах еміграції у міжвоєнний період;
- ставлення П. Скоропадського до Другої світової війни і українського питання у цей час.

Методи дослідження. Дане дослідження було проведене за допомогою використання принципів об'єктивізму та історизму. Окрім того, обов'язковим при написанні роботи було звернення до принципу науковості, системності, конкретизації та широкого розкриття заданої теми дослідження. Перераховані методи дозволили всебічно розглянути постать Павла Скоропадського як

політика та державотворця, використовуючи актуальну джерельну базу, а також окреслити погляди різних науковців на цю тему.

В представленій роботі було використано історична та загальноприйняті наукові методи дослідження. Наприклад, звертаючись до методу аналізу та синтезу вдалось виокремити із загального масиву джерел потрібну інформацію, і на її основі виділити необхідні факти. Використовуючи прийом узагальнення отриманої інформації вдалось зробити правильні висновки до кожного з розділів представленої роботи. Щодо історичних методів дослідження то серед них в цій роботі було застосовано наступні: історико-генетичний, історико-систематичний.

Практичне значення роботи полягає насамперед у тому, що одержані матеріали можуть стати підґрунтям для подальшого наукового дослідження даної теми. Робота може бути основою для лекційного заняття у школі та вищих навчальних закладах під час вивчення історії України ХХ ст., зокрема тем, присвячених Українській державі 1918 р., українській еміграції міжвоєнного періоду.

Апробація теми дослідження була зроблена на попередньому захисті бакалаврських робіт на кафедрі історії України.

Структура роботи відповідає дослідницьким завданням, складається з 4 розділів, поділених на підрозділи, висновків, списку використаних джерел і літератури, який нараховує 45 позицій.

ВИСНОВКИ

Всесторонньо дослідивши тему можна зробити ряд висновків. Фактично, в історії більшості країн світу є ті політичні та державні діячі, які викликають суперечливі думки як в сучасників так і в їх наступників. Спадщина, залишена Павло Петровичем Скоропадським, останнім українським гетьманом, не дає спокою вже багато десятиліть українським історикам та науковцям, які дискутують стосовно значущості цієї спадщини. Тема ролі Павла Скоропадського в українській історії привертає увагу дослідників, і попри велику кількість написаних праць, залишається не до кінця вичерпаною.

В першому розділі даної роботи було проведено дослідження історіографії та джерельної бази, присвяченій темі гетьманування Скоропадського. В історіографічних дослідженнях існує два напрямки: ті, що підтримують політику останнього гетьмана, та ті, хто різко критикує його. Тобто можна сказати, що одностайної оцінки політичної та державотворчої діяльності Скоропадського немає.

Щодо власне джерельної бази, то вона представлена у досить великій кількості. Тут варто віддати належне місце мемуарам, написаним самим Павлом Петровичем. В них він описує своє дитинство, юність, початок кар'єри військового та свої роздуми про гетьманство та ідеали. Також варто сказати про велику кількість державних документів, які теж є важливим історичним джерело для даної теми. Грамоти та закони Скоропадського вершили українську історію, незважаючи на те, що їх дійсність проіснувала такий короткий термін. Законодавство останнього гетьмана можна назвати в певній мірі інноваційними для того часу. Використання в роботі текстів державних документів Гетьманщини дало змогу краще проаналізувати особливості державотворчих та законотворчих аспектів діяльності Павла Скоропадського.

У другому розділі дослідження представлено родовід родини Скоропадських. Перші роки життя Павло Петрович провів в далекій Німеччині, і не відав про те, що має українське коріння. Лиш згодом, після

місяців, проведених в українському Тростянці, молодий Скоропадський відкрив для себе українську культуру. Складними для майбутнього гетьмана стали роки, проведені в Пажеському корпусі, і їх складність проявилась в серйозній депресії. Попри всі складнощі, Скоропадський впевнено йшов до своєї мети, набираючись військового досвіду та здобуваючи нові військові почесті, пости, регалії. Кар'єрному росту та початку також сприяли сімейні зв'язки Скоропадських із знатними російськими родинами, приближеними до царя.

В третьому розділі наведено дослідження ролі Скоропадського в Українській революції. Повалення царизму відкрило для Павла Петровича нові можливості, які сприяли його подальшому вступу на українське гетьманство. Українізація 34-го корпусу стала одним з перших кроків Скоропадського на шляху до побудови української незалежності. Згодом його було обрано Генеральним отаманом Вільного козацтва, що стало значущим етапом в його кар'єрі та авторитеті серед представників влади, та додало більше однодумців. Переломним для Скоропадського стало рішення про переворот та повалення діючої влади. Завдяки наявності прихильників, Скоропадському вдалось здійснити складний план, і 29-го квітня він оголосив себе гетьманом України.

Третій розділ присвячений періоду гетьманування Скоропадського та аналізу його політичній та законотворчій діяльності. Свою діяльність як гетьмана Скоропадський розпочав із формування нового кабінету, прагнучи поставити на основні державні посади своїх прибічників. Гетьман прагнув змінити український політичний та державницький апарат, і його семимісячне гетьманування відзначилось виданням великою кількістю грамот та законотворчих актів, які стосувались всіх сфер життя українського суспільства. Помилкою для Скоропадського стало оголошення федерації України з Росією. Це викликало хвилю незадоволення, гетьман втратив більшість своїх прибічників, і в результаті був змушений оголосити про своє відречення.

В останньому, четвертому розділі, мова йде про діяльність Павла Скоропадського в період перебування в еміграції. Відрікшись від влади він був змушений під прикриттям втікати з України, і навіть певний час жити під чужим іменем. Проте, за деякий час, Скоропадський знову прагне повернути до свої рук гетьманську владу, і навіть звертається по допомогу до керівників інших держав. Скоропадському вдається утворити декілька гетьманських організацій, в які збирались його однодумці, і вони навіть зуміли поширити свій вплив на декілька європейських країн. Але про відновлення колишнього авторитету та гетьманської влади вже не могло бути і мови. Павло Петрович Скоропадський помер 26 квітня 1945 року так і не зумівши повернутись до України гетьманом.

Отже, постать Павла Петровича Скоропадського представляє собою сукупність суперечностей та розбіжностей. Проте, попри всю критику, яка звучить в його адресу, не можна переоцінити внесок останнього гетьмана в історії державотворення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. Джерела

1. Вислоцький І. Гетьман Павло Скоропадський в освітленні очевидців. Торонто: видавництво «Українського робітника», 1940. 39 с.
2. Войнаренко О. З гетьманських часів: спогади самовидця з року 1918. Детройт: 1950. 30 с.
3. Грамота Гетьмана П. Скоропадського про відречення від влади. 14.12.1918р. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. 412 с.
4. Грамота П. Скоропадського до всього українського народу. 29. 04. 1918. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. 412 с.
5. Грамота Ясновельможного Пана Гетьмана всієї України (14 листопада 1918 р). URL: [http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1918\(11\)14.skoropadskiy.php](http://www.hainyzhnyk.in.ua/doc2/1918(11)14.skoropadskiy.php) (Дата звернення: 13. 05. 2022).
6. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє-минуле. Мюнхен: Українське видавництво, 1969. 543 с.
7. Закон про заснування Кам'янець-Подільського державного українського університету. 17.08.1918р. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. 412 с.
8. Закон про передачу хліба врожаю 1918 р. в розпорядження держави. 15. 07. 1918. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. 412 с.
9. Закон про політико-правове становище службовців військового відомства. 1. 08. 1918. Українська Держава (квітень – грудень 1918

- року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. 412 с.
10. Закони про тимчасовий державний устрій Української Держави. 29. 04. 1918 р. Українська Держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. 412 с.
11. Лист Гетьмана П. Скоропадського до посла Німеччини в Україні А. фон Мумма з повідомленням про створення уряду Української Держави. Українська держава (квітень – грудень 1918 року). Документи і матеріали. У двох томах, трьох частинах. Т. 2. Упоряд.: Р. Пиріг (керівник) та ін. Київ: Темпора, 2015. 412 с.
12. Скоропадський П. Павло Скоропадський: Спогади (кінець 1917 – грудень 1918). Київ: Філадельфія, 1995. 493 с.
13. Тимчасовий Закон про Верховне Управління державою на випадок смерті, тяжкої хвороби і перебування поза межами держави Ясновельможного Пана Гетьмана всієї України. URL: [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918\(08\)01.skoropadskyi_ua_vypadok_smerti.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918(08)01.skoropadskyi_ua_vypadok_smerti.php) (Дата звернення: 02. 05. 2022)
14. Умови висунуті генералові П. Скоропадському німецьким командуванням на нараді у резиденції Начальника Штабу німецьких військ в Україні генерала В. Гренера (24 квітня 1918 р.). URL: [http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918\(04\)24.grener.php](http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/doc2/1918(04)24.grener.php) (Дата звернення: 21. 04. 22).

Література

15. Барановська Н. Підвалини військової політики гетьмана Павла Скоропадського. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Baranovska_Nataliia/Pidvalyny_viiskovoi_polit_yku_hetmana_Pavla_Skoropadskoho.pdf? (Дата звернення: 02. 05. 2022)

16. Буравченков А. Гетьман П. Скоропадський і Білий рух // *Література та культура полісся*. 2012. № 69. С. 137-145.
17. Гай – Нижник П. Фінансова політика уряду Української Держави Гетьмана Павла Скоропадського (29 квітня – 14 грудня 1918 р.). Київ: 2004. 430 с.
18. Державник і Держава: до 100-річчя проголошення Павла Скоропадського гетьманом України. Збірник наукових праць. Упоряд. Гордієнко Д., Бевз Л. Київ: 2018. 240 с.
19. Дорошенко Д. Історія України 1917-1923 рр. : В 2-х т. Т. 2: Українська держава 1918 року. Київ: Темпора, 2002. 351 с.
20. Капустянський М. Похід української армії на Київ-Одесу в 1919 році. (Короткий воєнно-історичний огляд). А 2 кн. Мюнхен: 1946. Кн. 1.
21. Кедрин І. Викривлена правда. Події в Україні 1918р. у кривому дзеркалі споминів д-ра Лонгіна Цегельського. Нью-Йорк: Видання і наклад Братства Українських Січових Стрільців, 1963. 35 с.
22. Ковальчук М. Гетьман Павло Скоропадський: від самостійності до федерації <https://www.istpravda.com.ua/articles/2018/04/29/152371/>
23. Левчук Д. Гетьман Павло Скоропадський у світлі історичних фактів. Торонто: «Наша держава», 1952. 15 с.
24. Лісна І. Характеристика законодавства української гетьманської держави // *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 19-22
25. Олійник С., Трубчанінов С. Україна в період між двома світовими війнами: Конспект лекцій. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2006. 192 с.
26. Осауленко Л., Засекін В. Гетьман України Павло Скоропадський. 29 квітня 1918 – 14 грудня 1918 року. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2003. 592 с.
27. Останній гетьман. Ювілейний збірник пам'яті Павла Скоропадського. Київ: Академпрес, 1993. 398 с.

- 28.Отто-Скоропадська О., Гай-Нижник П. Павло Скоропадський: коротка хроніка життя (1873 – 1945) // *Культура і життя*. 2018. № 42. С. 3-5.
- 29.Осташко Т. С. Павло Скоропадський – лідер українського гетьманського руху https://shron1.chtyvo.org.ua/Ostashko_Tetiana/Pavlo_Skoropadskyi_-_lider_ukrainskoho_hetmanskoho_rukhu.pdf?PHPSESSID=nfq1cdq9fbckup2gin0gc3qa77 (дата останнього звернення 01.06.2022)
- 30.Павлишин М. Життя та діяльність Павла Скоропадського і його родини в еміграції за матеріалами музею гетьманства // *Державник і Держава: до 100-річчя проголошення Павла Скоропадського Гетьманом України. Збірник наукових праць / Редкол.: Г. Папакін (голова) та ін.; упоряд. Д. Гордієнко та Л. Бевз. Київ, 2018. С. 222-235.*
- 31.Папакін Г. Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. Історико-архівні нариси. Київ: ЦДІА, 2003. 282 с.
- 32.Папакін Г. Перша світова війна в рефлексії П. Скоропадського (за матеріалами приватного листування) // *Український історичний журнал*. 2013. № 3. С. 81-97.
- 33.Папакін Г. Павло Скоропадський: перші роки на еміграції // *Український історичний журнал*. 2008. №4. С. 81-95.
- 34.Пиріг Р. Українська гетьманська держава 1918 року. Історичні нариси / НАН України. Інститут історії України. Київ: Інститут історії України, 2011. 336 с.
- 35.Полонська-Василенко Н, *Історія України т. 2 (від половини XVII сторіччя до 1923 року)*. Мюнхен: Український Вільний Університет, 1976. 599 с.
- 36.Ралдугіна Т. Павло Скоропадський – нащадок славетних українських родів (за матеріалами Національного музею історії України) // *Національна та історична пам'ять*. 2013. № 7. С. 95-106.
- 37.Реєнт О. Гетьманат Павла Скоропадського: українсько-російські відносини – науковий зріз // *Національна та історична пам'ять*. 2013. № 7. С. 41-47.

38. Рум'янцев В. Павло Скоропадський в українському державотворенні (до 140-річчя з дня народження) // Вісник академії правових наук України. 2013. № 1. С. 34-43.
39. Савченко В. Павло Скоропадський – останній гетьман України. Харків: Фоліо, 2008. 380 с.
40. Савченко Г. Павло Скоропадський і зародження ідеї українізації 34-го корпусу російської армії в 1917 році // Національна та історична пам'ять. 2013. № 7. С. 164-174.
41. Скоропадський Д. Державництво і патріотизм. Кіль: 1947. 31 с.
42. Солдатенко В. П. Скоропадський і доля Гетьманату. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Soldatenko_Valerii/P_Skoropadskyi_i_dolia_hetmanatu.pdf? (Дата звернення: 02. 05. 2022)
43. Фігурний Ю. Державотворча та етнонацієтворча діяльність українського гетьмана Павла Скоропадського в українознавчому вимірі. Київ: НДІУ, 2008. 128 с.
44. Шевченко В. Процеси українізації революційної доби та Гетьманат Скоропадського // Національна та історична пам'ять. 2013. № 7. С. 267-276.
45. Яневський Д. Проект «Україна», або спроба Павла Скоропадського. Харків: Фоліо, 2010. 284 с.